

BEVOLKINGSEVOLUTIE

Dit kaartblad is de voortzetting (vanaf 1947) en gedeeltelijk de samenvatting (Kaart D) van kaartblad 24 van de eerste editie van de Atlas.

Alle kaarten zijn gesteund op de gegevens van het N.I.S. Voor de jaren 1846, 1947, 1961, 1970 en 1981 gaat het om de getelde cijfers van de Algemene Volkstellingen, voor de jaren 1976 en 1985 werden de berekende cijfers van de "Loop van de Bevolking der Gemeenten" gebruikt. Alle bevolkingscijfers (behalve 1846 - 15 oktober - en 1981 - 1 maart) zijn deze van 31 december van het jaar. De keuze van het jaar 1976 werd bepaald door het feit dat per 31 december 1976 vóór de laatste maal het berekend bevolkingscijfer van de gemeenten vóór de fusie van 1977 beschikbaar was.

Als het mogelijk was werd gewerkt op basis van de gemeenten vóór de fusie (2 359 gemeenten); als deze gegevens niet beschikbaar waren werd gewerkt op basis van de gemeenten na de fusie (589 gemeenten). Dit betekent dat de evolutie zoveel mogelijk gedetailleerd gegeven wordt, met de daaraan verbonden voor- en nadelen.

De periode 1846-1947 wordt hier geresumeerd op één kaart (D) die opgemaakt werd op basis van de huidige fusiegemeenten, d.w.z. de gemeenten van na de fusies van 1977. Op deze kaart komen de gemeenten van de Oostkantons (die na de Eerste Wereldoorlog bij België ingelijfd werden) niet voor.

Van 1846 tot 1947 nam de bevolking van het Rijk toe van 4 337 048 tot 8 512 195 inwoners (met inbegrip van de 64 499 inwoners van de aangehechte Oostkantons), d.w.z. met 96,27 %.

De kaart D toont duidelijk de grote groeigebieden : de Waalse nijverheidsas, de Brusselse agglomeratie met uitlopers in de richtingen Bergen, Charleroi en Namen, evenals de Kuststreek, het Kortrijkse en de Mandelstreek en vooral het groot gebied dat zich vanaf Gent in oostelijke richting uitstrekt tot aan de Maas in Limburg met maximale groei in het Antwerpse en in het steenkolengebied van Midden-Limburg. Daarnaast was er nog een meer bescheiden groei in sommige streken van Zuid-België.

Afname was er in het noordwesten van het land (delen van West-Vlaanderen, het westen en het zuidwesten van Oost-Vlaanderen en het aangrenzende noorden van Henegouwen), in het oostelijk deel van de Waalsbrabantse Leemstreek en in grotere gebieden ten zuiden van Samber en Maas.

Het resultaat van deze uiteenlopende evoluties was de verplaatsing van het zwaartepunt van de bevolking (dat in de Brusselse agglomeratie gelegen is) naar het noordoosten.

De periode 1948-1985 wordt behandeld op vijf kaarten nl. 1948-1961 (A), 1962-1970 (B), 1971-1976 (C), 1948-1976 (E) en 1977-1985 (F). Op de kaarten A, B en C worden de gemeenten weergegeven zoals ze waren vóór de fusies van 1977 en worden de (getelde) gegevens van de Algemene Volkstellingen van 1947, 1961 en 1970 evenals het (berekend) cijfer van 1976 gebruikt. De kaart E vat de kaarten A, B en C samen op basis van de gemeentegrenzen na de fusies van 1977, terwijl kaart F de jongste evolutie weergeeft van de gemeenten na de fusies op basis van berekende cijfers tot 31.12.85.

De gemeentelijke gegevens van elke kaart dienen gezien in het licht van de evolutie van het totaalcijfer voor het Rijk, nl. 8 512 195 in 1947, 9 189 741 (periode 1948-61 : + 677 546 of + 7,96 %), 9 650 944 in 1970 (periode 1962-70 : + 461 203 of + 5,02 %), 9 823 302 in 1976 (periode 1971-76 : + 172 358 of 1,78 %) en 9 858 895 in 1985 (periode 1977-85 : + 35 593 of + 0,36 %).

Er is dus duidelijk een vertraging in de toename, die de laatste jaren zo klein is dat er praktisch over stagnatie kan gesproken worden.

In grote lijnen heeft de vooroorlogse trend zich voortgezet : toename van het aandeel van het Vlaams Gewest (53,48 % in 1947, 57,58 % in 1985), verdere relatieve achteruitgang van het Waals Gewest (35,29 % in 1947, 32,52 % in 1985) terwijl Brussel (11,23 % en 9,90 % in resp. 1947 en 1985) er niet alleen relatief maar ook in absolute cijfers op achteruitgegaan is.

Tijdens de periodes 1948-61, 1962-70, 1971-76 en 1977-85 nam de bevolking van het Vlaams Gewest toe met resp. + 11,24 %, + 6,95 %, + 2,76 % en + 1,98 %, terwijl deze van het Waals Gewest met resp. + 3,29 %, + 1,83 %, + 1,78 %, en -0,28 % en Brussel met resp. + 6,99 %, + 4,87 %, -3,08 % en -6,29 % eerst nog een toename maar nadien afname kenden.

Op regionaal gebied zijn er verder een aantal uiteenlopende verschuivingen te vermelden.

Er is vooreerst de opvallende recente achteruitgang van de kernsteden van de grote stadsgewesten. Dit verschijnsel is het meest uitgesproken in Brussel waar aanvankelijk de afname nog beperkt bleef tot de binnenstad ten voordele van de groeiende randgemeenten; de jongste tijd worden de gemeenten met afname steeds talrijker ten voordele van de periferie van het Brussels Gewest en van de banlieue, vooral in zuidelijke en oostelijke richting. Ook de kernsteden van de agglomeraties Antwerpen, Luik en Gent gingen er op achteruit terwijl ook daar de groei zich vooral richtte naar de banlieue zodat de stedelijke agglomeraties meer en meer uitgroeien tot stadsgewesten.

In de Henegouwse agglomeraties van de nijverheidsas met een minder uitgesproken stadsgewestelijke structuur (Borinage, Centrum, Charleroi) en in de streek van Verviers is er een, door industriële teruggang bepaalde, meer algemene afname van de bevolking; deze afname was in de streek van Verviers bijna continu, in de Henegouwse gebieden iets meer afwisselend met overwicht van de afname.

Ook in het middelgrote stadsgewest Namen dat globaal groeide ging de kernstad achteruit. Namen verschilt in dat opzicht niet van veel andere middelgrote stadsgewesten van het land zoals bv. Mechelen, Brugge, Leuven en Doornik waar het bevolkingscijfer van de kernstad na een lichte groei recentelijk afneemt.

Het noordoosten van het land blijft het meest uitgestrekte gebied met in praktisch alle gemeenten continue groei; deze was het grootst in Midden-Limburg (o.a. Genk) waar de industriële ontwikkeling de recente teruggang van de werkgelegenheid in de steenkolenmijnen compenseerde. Wel vertraagt de groei tijdens de jongste jaren in geheel het noordoosten.

Verder was er aanhoudende groei in de kustgemeenten, in het Brugse en het Kortrijkse, in het oosten van Oost-Vlaanderen (waar de streek van Aalst de jongste jaren evenwel achteruitgaat).

In Wallonië kunnen als demografische groeigebieden vermeld de streken ten zuiden van Luik en van Charleroi en, in minder mate, de Oostkantons en Zuid-Luxemburg.

De gebieden met afnemend bevolkingscijfer nemen in het land ongeveer evenveel oppervlakte in beslag als de groeigebieden. De achteruitgang was continu in de westelijke helft van West-Vlaanderen, in het zuidwesten van Oost-Vlaanderen, in het noorden van Henegouwen en in Haspengouw. Het zijn gebieden waar de industriële ontwikkeling beperkt bleef en die relatief ver van de grote agglomeraties verwijderd zijn.

In de dunbevolkte landelijke gebieden ten zuiden van Samber en Maas overweegt, met uitzondering van de hoger vermelde gebieden, de bevolkingsafname; relatief zijn de cijfers er (in de dikwijls weinig bevolkte gemeenten) soms groot. De jongste jaren doet er zich een nieuwe tendens voor : in een aantal gemeenten van het platteland is er opnieuw een lichte bevolkingstoename.

In de jongste periode (1977-85) zijn de veranderingen meestal kleiner dan vroeger. Er zou evenwel moeten onderzocht worden in hoeverre de fusies, waardoor dikwijls gemeenten met een uiteenlopende bevolkingsevolutie samen gevoegd werden, hiervoor verantwoordelijk zijn.

Tenslotte wordt op kaart G (zonder de Oostkantons) een element bijgebracht door aan te duiden wanneer elke gemeente haar hoogste bevolkingscijfer bereikte : ofwel in 1846, ofwel bij een van de tellingen van 1856 tot 1910, ofwel bij een van de tellingen van 1920 tot 1970, ofwel in 1981. Hierbij gaat het niet om gedetailleerde evolutietypes maar om een schematische benadering, waarbij slechts zes types onderscheiden worden. De kaart toont o.a. aan dat sommige gebieden van Vlaanderen en Noord-Henegouwen zich nooit helemaal hersteld hebben van de demografische depressie van het midden der 19e eeuw, dat de agrarische streken van Wallonië hun hoogtepunt bereikt hebben in de tweede helft van de 19e eeuw, dat het Waals industriegebied de jongste tijd achteruitgaat en dat het noordoosten van het land een zeer sterke opgang gekend heeft.